

Смерницький Дем'ян Вікторович,
доктор юридичних наук, професор,
заступник директора ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-6066-0324

Федотова Ганна Валеріївна,
доктор юридичних наук, професор,
начальник відділу ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0002-7798-3143

Тригубенко Марина Володимирівна,
кандидат юридичних наук, старший дослідник,
заступник начальника відділу ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-7646-3595

ПРАВА ЛЮДИНИ НА БЕЗПЕКУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті розглянуто питання технічного регулювання як засобу забезпечення прав людини. Встановлено, що забезпечення права людини на якісну та безпечну продукцію, а також на дотримання екологічних норм щодо безпечного довкілля гарантовано Конституцією України. Зроблено висновок, що технічне регулювання – це правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних із ними процесів та методів виробництва.

Ключові слова: *технічне регулювання, права людини, технічні регламенти, стандарти, технічні умови, кодекси усталеної практики, оцінка відповідності, сертифікація.*

Досліджуючи права людини на якісну та безпечну продукцію, а також на дотримання екологічних норм щодо безпечного довкілля, зазначимо, що Конституцією України [1] передбачено низку норм із зазначених питань.

Так, відповідно до ст. 3 Конституції, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Стаття 16 передбачає забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України.

Крім того, кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27 Конституції).

Також до обов'язку Держави, відповідно до ст. 42 Конституції, відноситься захист права споживачів, здійснення контролю за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт.

Стосовно безпечного довкілля – кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50) та кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі (ст. 66 Конституції).

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що Конституцією України [1] передбачені норми щодо захисту життя та здоров'я людини, екологічної безпеки та охорони природи, забезпечення якості і безпечності продукції та послуг.

Дійсно, промислова продукція та окремі послуги можуть нести потенційну небезпеку для користувачів, якщо у їх складі або при проведенні певних процесів використовуються небезпечні речовини, матеріали тощо.

З метою запобігання використання зазначених шкідливих речовин та матеріалів, а також процесів, під час яких такі речовини виробляються, та їх потрапляння до організму людини чи в природне середовище застосовується процес нормування характеристик продукції та процесів.

Згідно зі ст. 1 Закону України “Про технічні регламенти та оцінку відповідності”, технічне регулювання – це правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних із ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю) [2].

А.І. Черемнова зазначає, що “разом із нормами права існують і технічні норми. Серед технічних норм є такі, які, одержуючи закріплення в нормативних актах, набувають юридичної сили, їх можна назвати техніко-юридичними. До технічних норм належать ті, які входять до змісту технічних регламентів, стандартів, технічних умов, кодексів усталеної практики, нормативів тощо. Ці норми, не втрачаючи організаційно-технічного характеру, набувають водночас ознак правової норми, оскільки виходять від держави (її компетентного органу), виражають волю нормотворця, забезпечуються можливістю державного примусу, закріплюються у спеціальних нормативних актах, регулюють хоча і специфічні, але досить важливі відносини. Свою регламентуючу функцію вони здійснюють у сукупності з іншими правовими нормами”. Автор визначає технічні характеристики, встановленні в правових документах, як норми права [3, с. 200].

Переважно обов'язкові норми до продукції встановлюються у технічних регламентах.

Технічний регламент, згідно із Законом України “Про технічні регламенти та оцінку відповідності”, – це нормативно-правовий акт, у якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, додержання яких є обов'язковим [2].

Тобто, до характеристик продукції можливо віднести її якість та безпечність як для самої людини, так і для навколишнього середовища.

Крім того, норми щодо якості та безпечності продукції встановлюються у нормативних документах під час проведення робіт зі стандартизації відповідно до Закону України “Про стандартизацію” [4]. Стандартизація – це діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Так, відповідно до Закону [4], нормативний документ – це документ, що встановлює правила, настанови чи характеристики щодо діяльності або її результатів.

До нормативних документів відносяться стандарти, технічні умови та кодекси усталеної практики.

Стандарт визначено як нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, і спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Технічні умови – це нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким має відповідати продукція, процес або послуга, та визначає процедури, за допомогою яких може бути встановлено, чи дотримані такі вимоги.

А кодекс усталеної практики, відповідно до Закону, – це нормативний документ, що містить рекомендації щодо практик чи процедур проектування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування або експлуатації обладнання, конструкцій чи виробів [4].

Національні стандарти та кодекси усталеної практики, як встановлено ст. 23 Закону [4], застосовуються на добровільній основі, крім випадків, якщо обов'язковість їх застосування встановлена нормативно-правовими актами. Отже, у разі посилання на них у технічних регламентах або інших нормативно-правових актах вони стають обов'язковими до виконання.

Перевірку якості та безпечності продукції проводять шляхом здійснення оцінки відповідності як обов'язкової, так і добровільної, а також добровільної сертифікації продукції та послуг на відповідність нормативно-правовим та нормативним документам.

Крім того, ст. 36 Конституції України [1] визначено право громадян України на свободу об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.

Також громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Професійні спілки утворюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів.

Відповідно до ст. 15 Закону “Про стандартизацію”, суб'єкти господарювання та їх громадські об'єднання, організації роботодавців та їх об'єднання, науково-технічні та інженерні товариства (спілки), громадські організації споживачів (об'єднання споживачів), інші громадські об'єднання, професійні спілки залучаються до роботи технічних комітетів стандартизації, які забезпечують виконання робіт із міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації.

Участь громадських об'єднань у процесі стандартизації продукції та процесів забезпечує громадський контроль за процесом встановлення як обов'язкових, так і не обов'язкових вимог до продукції, забезпечуючи тим самим відповідну безпечність та якість продукції, охорону життя та здоров'я, прав та інтересів споживачів, урахування інтересів суб'єктів господарювання, збереження навколишнього природного середовища.

Забезпечення юридичної відповідальності у сфері технічного регулювання щодо недотримання якості та безпечності продукції встановлюється Кодексом України про адміністративні правопорушення [5], Кримінальним кодексом України [6] та Господарським кодексом України [7].

Юридична відповідальність – це вид соціальної відповідальності, що полягає у застосуванні державою до правопорушника певних заходів примусу, передбачених санкціями правових норм [8].

Відповідно до ст. 167 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за введення в обіг або реалізацію продукції, яка не відповідає вимогам стандартів [5].

Введення в обіг (випуск на ринок України, також – з ремонту) або реалізація продукції (крім харчових продуктів), яка не відповідає вимогам стандартів, норм, правил і зразків (еталонів) щодо безпечності, якості, комплектності та упаковки (крім випадків, передбачених законодавством України), – тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності, громадян – власників підприємств чи уповноважених ними осіб від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Також накладання визначеного штрафу на посадових осіб, громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, передбачено ст. 168¹ – за виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил, ст. 170 – за недодержання стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні продукції [5].

У сфері технічного регулювання передбачена кримінальна відповідальність, відповідно до ст. 227 Кримінального кодексу України [6]. Умисне введення в обіг (випуск на ринок України) небезпечної продукції, тобто такої продукції, що не відповідає вимогам щодо безпечності продукції, встановленим нормативно-правовими актами, якщо такі дії вчинені у великих розмірах, – караються штрафом від трьох тисяч до восьми тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Господарський кодекс України [7] також визначає правові норми щодо технічного регулювання у сфері господарювання (ст. 15, ст. 268, ст. 269 та ст. 270) [9, с. 396–397].

Так, відповідно до ст. 15 Кодексу [7], у сфері господарювання застосовуються технічні регламенти, стандарти, кодекси усталеної практики та технічні умови.

Застосування стандартів, кодексів усталеної практики чи їх окремих положень є обов'язковим для:

суб'єктів господарювання, якщо обов'язковість застосування стандартів чи кодексів усталеної практики встановлено нормативно-правовими актами;

учасників угоди (контракту) щодо розроблення, виготовлення чи постачання продукції, якщо в ній (ньому) є посилання на певні стандарти чи кодекси усталеної практики;

виробника чи постачальника продукції, якщо він склав декларацію про відповідність продукції певним стандартам чи застосував позначення цих стандартів у її маркуванні [7].

Крім того, ст. 268 Кодексу [7] зокрема визначено, що якість товарів, що поставляються, повинна відповідати стандартам, технічним умовам (у разі наявності), іншій технічній документації, яка встановлює вимоги до їх якості, або зразкам (еталонам), якщо сторони не визначають у договорі більш високі вимоги до якості товарів.

Підводячи певний підсумок, зазначимо, що технічне регулювання спрямоване на забезпечення визначених Конституцією України [1] прав людини та встановлення і застосування юридичними чи фізичними особами загальних норм, правил, характеристик щодо продукції, робіт, послуг, упорядкування процесів, дотримання умов і вимог їхньої безпеки, забезпечення збереження безпечного довкілля та природних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 14. Ст. 96.
3. Черемнова А.І. Технічні норми в системі регулювання суспільних відносин у сфері охорони довкілля. Актуальні проблеми держави і права. 2008. С. 200–204.
4. Про стандартизацію: Закон України від 5 червня 2014 року № 1315-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 31. Ст. 1058.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: за станом на 7 грудня 1984 року № 8073-X. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Дод. до № 51. Ст. 1122294.
6. Кримінальний кодекс України: за станом на 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
8. Семерак О.С., Семерак І.О. Основи теорії походження держави та права: навч. посібник URL: https://pidru4niki.com/2008021559031/pravo/yuridichna_vidpovidalnist_pidstavi_vidi_tsili (дата звернення: 07.06.2021).
9. Смерницький Д.В. Адміністративно-правове регулювання науково-технічної діяльності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. К., 2020. 636 с.

REFERENCES

1. Konstytutsiia Ukrainy. "Constitution of Ukraine": adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. No 30. Art. 141 [in Ukrainian].
2. Pro tekhnichni rehlyamenty ta otsinku vidpovidnosti. "On technical regulations and conformity assessment": Law of Ukraine of January 15, 2015, № 124-VIII. Information of the Verkhovna Rada (VVR), 2015, 14, 96 p. [in Ukrainian].
3. Cheremnova A.I. (2008). Tekhnichni normy v systemi rehuliuвання suspilnykh vidnosyn u sferi okhorony dovkillia. "Technical norms in the system of regulation of public relations in the field of environmental protection". Current issues of state and law. P. 200–204 [in Ukrainian].
4. Pro standartyzatsiiu. "On standardization": Law of Ukraine of June 5, 2014 No. 1315-VII. Information of the Verkhovna Rada (VVR), 2014, No 31. 1058 p. [in Ukrainian].
5. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia. "Code of Ukraine on Administrative Offenses": as of December 7, 1984 No. 8073-X. Information of the Verkhovna Rada of the Ukrainian SSR. 1984. Add. to No 51. Art. 1122294 [in Ukrainian].
6. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. "Criminal Code of Ukraine": as of April 5, 2001 No. 2341-III. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2001. No 25–26. Art. 131 [in Ukrainian].
7. Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku № 436-IV. "Economic Code of Ukraine dated January 16, 2003, No 436-IV". Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. No 18, No 19–20, No 21–22. Article 144 [in Ukrainian].

8. *Semerak O.S., Semerak I.O.* Osnovy teorii pokhodzhennia derzhavy ta prava. “Basics of the theory of the origin of the state and law” URL: https://pidru4niki.com/2008021559031/pravo/yuridichna_vidpovidalnist_pidstavi_vidi_tsili (Date of Application: 07.06.2021) [in Ukrainian].

9. *Smernytskyi D.V.* (2020). Administratyvno-pravove rehuliuвання naukovo-tekhnichnoi diialnosti v Ukraini. “Administrative and legal regulation of scientific and technical activity in Ukraine”: diss. ... doc. of jurid. sciences: 12.00.07. K. 636 p. [in Ukrainian].

UDC 342.7:346

Smernytskyi Demian,

Doctor of Juridical Sciences, Full Professor,
Co-Director of the State Scientific Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-6066-0324

Fedotova Hanna,

Doctor of Juridical Sciences, Full Professor,
Head of the Department,
State Scientific Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-7798-3143

Tryhubenko Maryna,

Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher,
Deputy Head of the Department,
State Scientific Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-7646-3595

HUMAN RIGHTS TO LIFE SAFETY AS AN OBJECT OF TECHNICAL REGULATION

The article considers the issue of technical regulation as a means of ensuring human rights. It is established that ensuring the human right to quality and safe products, as well as compliance with environmental standards for a safe environment is guaranteed by the Constitution of Ukraine. The Constitution provides for a number of norms on these issues, namely: man, his life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized in Ukraine as the highest social value; ensuring environmental safety and maintaining ecological balance in Ukraine; everyone has the right to protect his life and health, the lives and health of others from unlawful encroachments; The state protects the rights of consumers, controls the quality and safety of products and all types of services and works; everyone has the right to a safe environment for life and health and everyone is obliged not to harm nature. Industrial products and certain services can pose a potential danger to users if they use hazardous substances, materials, etc. in their composition or in certain processes. In order to prevent the use of harmful substances and materials, as well as the processes during which such substances are produced and their entry into the human body or the environment, the process of standardization of product characteristics

© Smernytskyi Demian, Fedotova Hanna, Tryhubenko Maryna, 2023

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2023.1\(59\).12](https://doi.org/10.36486/np.2023.1(59).12)

Issue 1(59) 2023

<http://naukaipravoohorona.com/>

and processes is used. Thus, technical regulation is the legal regulation of relations in the field of determining and fulfilling mandatory requirements for product characteristics or related processes and production methods, as well as verifying their compliance by assessing compliance and / or state market supervision and control of non-food products. or other types of state supervision (control). Along with the rules of law, there are technical rules. Among the technical norms are those that, gaining enshrined in regulations, acquire legal force. Technical norms include those that are included in the content of technical regulations, standards, technical conditions, codes of practice, standards, etc. Technical characteristics are established in legal documents as norms of law. Checking the quality and safety of products is carried out by assessing compliance, both mandatory and voluntary, as well as voluntary certification of products and services for compliance with regulatory and regulatory documents.

Keywords: technical regulation, human rights, technical regulations, standards, technical conditions, codes of good practice, conformity assessment, certification.

Отримано 11.04.2023